

УДК 327.3: 329.1

Марина Якимчук,

аспірантка кафедри політології та національної безпеки,

Національний університет «Острозька академія»,

maryna.yakymchuk@oa.edu.ua

ORCID ID: 0000-0002-1089-9019

Тетяна Сидорук,

доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин,

Національний університет «Острозька академія»,

tetiana.sydoruk@oa.edu.ua

ORCID ID: 0000-0002-7231-9884

DOI 10.29038/2524-2679-2022-02-102-115

ВПЛИВ БРИТАНСЬКОГО ЄВРОСКЕПТИЦИЗМУ НА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ПІСЛЯ БРЕКЗИТУ

У статті проаналізовано вплив британського євроскептицизму на євроінтеграційні процеси після брекзиту. Зіставлено інтенсивність європейської інтеграції у сферах спільної економічної, зовнішньої та безпекової політики за період членства Великої Британії в ЄС і після брекзиту. Визначено, що основними причинами поширення євроскептицизму серед британців був страх утратити національний суверенітет та свободу вибору в реалізації своєї економічної, зовнішньої й безпекової політики. Детально розглядаючи наслідки виходу Великої Британії з ЄС, автори констатують, що знизився рівень впливу євроскептицизму на процес прийняття рішень у ЄС, оскільки британські представники вийшли з усіх інституцій ЄС. Вихід Британії та всі труднощі, які з цим пов'язані, показали складність дезінтеграційних процесів і тим самим знизили бажання євроскептиків ратувати за інші виходи. Те, чого вони хочуть зараз, – це залишатися в ЄС і змінювати його зсередини.

Ураховуючи неповне залучення Британії до економічного й валютного союзу ЄС, її вихід із ЄС не особливо вплинув на процеси інтеграції в цій сфері. Однак конкретні висновки про ймовірність поглиблення економічної інтеграції в ЄС робити зарано, оскільки і ЄС, і Британія ще оговтуються від економічних наслідків брекзиту й пандемії Covid-19. Визначивши відмінності в реалізації спільної зовнішньої й безпекової політики ЄС до й після виходу

Британії, можемо зробити висновок, що поки що ЄС не змінив формат спільної зовнішньої політики та спосіб представлення себе на міжнародній арені як політичного гравця. Водночас певні зміни торкнулись оборонної політики ЄС. Уже в ході брекзиту в ЄС працювали над заснуванням PES-SO і Європейського фонду оборони. Однак, як виявилось, інші держави члени ЄС теж не готові до суттєвого поглиблення інтеграції в цій сфері. Відсутність єдиного бачення стратегічних цілей і завдань сповільнюють реалізацію будь-яких ініціатив. Водночас автори прогнозують прагнення Британії повернути собі регіональне лідерство в європейській безпековій політиці, одним із перших свідчень чого є її активність на початку 2022 р. в напрямі попередження нового витка агресії росії проти України.

Ключові слова: євроскептицизм, євроскептичні партії, Велика Британія, брекзит, єврозона.

Maryna Yakymchuk,

National University Ostroh Academy,

ORCID ID: 0000-0002-1089-9019

Tetiana Sydoruk,

National University Ostroh Academy,

ORCID ID: 0000-0002-7231-9884

THE INFLUENCE OF BRITISH EUROSKEPTICISM ON EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES AFTER BREXIT

The article analyzes the influence of British Euroscepticism on the European integration processes after Brexit. We compared the intensity of European integration in the areas of common economic, foreign and security policy during the period of Great Britain's membership in the EU and after Brexit. We determined that the main reasons for the spread of Euroscepticism among the British were the fear of losing national sovereignty and freedom of choice in the implementation of their economic, foreign and security policies. Defining the consequences of the UK's exit from the EU, the authors noted that the level of Euroscepticism's influence on EU decision-making has decreased as British representatives have left all EU institutions. Britain's exit and its consequences have shown the complexity of disintegration processes and thus reduced the desire of Eurosceptics to advocate for exit from the EU. Now Eurosceptics want to stay in the EU and change it from within.

Considering Britain's incomplete involvement in the EU's economic and monetary union, its withdrawal from the EU has not had much of an impact on integra-

tion processes in this area. However, it is too early to draw concrete conclusions about the likelihood of deepening economic integration in the EU, as both the EU and Britain are still recovering from the economic consequences of Brexit and the Covid-19 pandemic. Having identified the differences in the implementation of the EU's common foreign and security policy before and after Brexit, we can make conclusion that the EU has not yet changed the format of the common foreign policy and the way of presenting itself as a political player. At the same time, some changes have affected the EU's defense policy. Already during Brexit, the EU was working to establish PESCO and the European Defense Fund. However, as it turned out, other EU member states are also unprepared for deepening of integration in this area. The lack of a common vision of strategic goals and objectives slows down the implementation of any initiatives. At the same time, the authors predict Britain's desire to regain regional leadership in European security policy, evidence of which is its activity in early 2022 to prevent a new round of Russian aggression against Ukraine.

Key words: Euroscepticism, Eurosceptic parties, Great Britain, Brexit, eurozone.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Тривалий час Сполучене Королівство намагалося бути осторонь європейських справ та прагнуло мінімізувати свою участь у європейських інтеграційних ініціативах. Із посиленням європейської інтеграції уникнути поглиблення співпраці з Європейськими Співтовариствами не вдалося. Утім, дискусії про небажання інтегруватися до Європейських Співтовариств не сходили з порядку денного британської політики. У державі виокремилася група урядовців і політиків, які категорично не підтримували європейську інтеграцію Британії, що поклало початок появі євроскептицизму. Згодом ідеї євроскептиків поширилися серед інших держав-членів ЄС та в кожній із цих держав набули своїх характерних ознак. Із посиленням розвитку євроскептицизму, а особливо після початку процесу брекзиту, усе більше вчених почали виокремлювати британський євроскептицизм як специфічне явище. Британці чи не найбільше критикували ЄС за спільну економічну й фінансову політику та виступали проти федералізації ЄС. Розбіжності щодо реалізації спільної політики призвели до того, що британський уряд зголосився провести референдум щодо членства в ЄС. Результати голосування підтвердили бажання британців залишити Союз. Вихід Британії з ЄС та суттєві трансформації в роботі Союзу зумовили необхідність дослідити вплив британського євроскептицизму на євроінтеграційні процеси після брекзиту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Після проведення у 2016 р. референдуму у Великій Британії вчені переважно зосереджували увагу на дослідженні впливу брекзиту на політику Великої Британії та Європейського Союзу. У низці праць досліджено економічні наслідки брекзиту, із якими зіткнуться ЄС і Велика Британія [1]. Також науковці вивчали вплив виходу Британії на спільну енергетичну політику та на зовнішні справи ЄС [2]. Деякі європейці проаналізували здатність брекзиту спровокувати вихід інших держав членів, що також корелює із впливом британського євроскептицизму на політику ЄС [3]. У контексті європейсько британських відносин про вплив британського євроскептицизму на європейську політику писала К. Солі, яка спробувала проаналізувати майбутнє євроскептицизму в ЄС після брекзиту [4]. Хоча питання взаємозв'язку євроскептицизму та брекзиту і їх наслідків для європейської політики є доволі актуальною темою. Відкритим залишається питанням, чи зможе Європейський Союз ініціювати посилення інтеграції в тих сферах співпраці, які раніше блокувала Британія, чи проблема була не стільки в британському євроскептицизмі, скільки в загальному небажанні посилювати інтеграцію.

Мета дослідження – проаналізувати вплив британського євроскептицизму на євроінтеграційні процеси після брекзиту.

Методика дослідження. Британський євроскептицизм глибоко утвердився в європейській політиці, однак після виходу Великої Британії із Союзу його роль у британській та європейській політиці дещо деформувалася. Щоб визначити вплив британського євроскептицизму на політику ЄС, науковці застосовували порівняльний метод, який передбачає зіставлення та аналіз політик ЄС у контексті поглиблення інтеграції до й після виходу Великої Британії з ЄС. У частині огляду розвитку британського євроскептицизму, визначення причин появи євроскептицизму у Великій Британії і його поширення в інших державах-членах ЄС використано ретроспективний метод. Із допомогою порівняльного методу з'ясовано, чи активізував ЄС інтеграцію у сфері спільної безпекової та оборонної політики після брекзиту, що Британія раніше блокувала. Також окреслено, як саме Сполучене Королівство блокувало поглиблення інтеграції в цих царинах. Ураховуючи, що Британія була фінансовою потугою Союзу, простежено, чи брекзит не посилив зростання євроскептицизму серед держав-членів ЄС. На основі отриманих результатів визначено вплив британського євроскептицизму на європейську політику.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

До 70-х років через постійне вето з боку Франції ймовірність приєднання Британії до ЄС була низькою. Відтак не було необхідності популяризувати антиєвропейські ідеї. Однак з осторогою до приєднання Британії до Європейських Співтовариств ставилися як консерватори, так і лейбористи. Поступово партіям задля акумуляції виборців потрібно було більш чітко сформулювати свої позиції щодо формату співпраці з Європейськими Співтовариствами. У зв'язку з цим консерватори зайняли більш проєвропейську позицію, тоді як лейбористи відстоювали протилежну політику. Вони розкритикували Договір про приєднання до ЄЕС 1972 р. й, вигравши парламентські вибори 1974 р., зобов'язалися провести референдум щодо продовження членства [5]. Референдум 1975 р. засвідчив, що 67,2 % британців підтримали членство в Європейських Співтовариствах [6]. На наступних виборах, 1983 р. в разі своєї перемоги лейбористи пообіцяли, що Велика Британія вийде з ЄС [7]. Однак тоді знову виграли консерватори, у діях та риторичі яких також простежено елементи євроскептицизму. Лідер партії М. Тетчер не надто прихильно ставилася до посилення економічної інтеграції, що спровокувало розкол у партії [8]. Тимчасове приєднання до спільної валютної системи показало недоліки економічної інтеграції й стало приводом до зростання британського євроскептицизму. Наприкінці 80-х років ХХ ст. М. Тетчер опиралася створенню економічного та валютного союзу, але навіть потужний політик її масштабу не зміг цьому завадити. Водночас у процесі трансформації Європейських Співтовариств у ЄС Велика Британія добилася винятків зі спільних політик, зберігши власну валюту й не приєднавшись до Шенгенської зони.

Підписання Маастрихського договору посприяло популяризації опозиції до ЄС у Великій Британії. Ратифікацію договору не винесли на референдум, що спричинило зростання невдоволення серед політиків і створення євроскептичних партій: партії Референдум та Партії незалежності Великої Британії (УКІП). На виборах до Європейського парламенту 2004 р. партія УКІП посіла третє місце [9]. На наступних виборах у 2009 р. партія закріпилася на другому місці серед британських партій [10]. Рівень євроскептицизму почав зростати серед лейбористів та консерваторів. Неодноразово піднімалося питання про проведення референдуму щодо виходу з ЄС. У 2014 р. Велика Британія на чолі з консерваторами відмовилася збільшувати свій внесок у бюджет ЄС. Лідер консерваторів Д. Кемерон у своїй передвиборчій кампанії 2015 р., у разі його перемоги, обіцяв провести референдум щодо виходу з ЄС [11].

Ще до референдуму Велика Британія та ЄС вели переговори щодо особливого статусу Британії в Союзі. На саміті ЄС 16 лютого 2016 р. держави ЄС досягли згоди щодо нових умов членства Сполученого Королівства, зокрема його відмови від подальшої політичної інтеграції, скорочення виплат і пільг мігрантам, дотримання балансу між державами єврозони та іншими членами ЄС в економічній політиці тощо [12]. Однак ці домовленості не гарантували Британії повернення контролю над міграцією й можливості вето законодавства ЄС. Негативні наслідки економічної та міграційної кризи й активна лобістська кампанія зацікавлених сторін призвели до того, що британці на червневому 2016 р. референдумі проголосували за вихід із ЄС. І хоча результати референдуму були не обов'язкові до виконання, Велика Британія вирішила вийти із ЄС. За цим рішенням відбулася складні п'ятирічні переговори, у результаті яких Велика Британія залишила ЄС 30 січня 2020 р. [13].

Причинами виходу та зростання євроскептицизму були небажання ділитися своєю незалежністю й страх утрати національного суверенітету. Британія підтримувала функціонування ЄС, але як міжнародної організації, а не наддержавного утворення. Тому британці були не проти приєднання нових членів, але категорично не підтримували подальшого передання функцій державних органів для інституцій ЄС та створення нових органів контролю, як-от інституту Європейської прокуратури [14]. Натомість, Сполучене Королівство підтримувало посилення ролі національних парламентів у процесі прийняття рішень аж до надання права вето [15]. Також дискусії виникали щодо формування та розподілу бюджету й неприєднання до єврозони [16]. Події на Близькому Сході активізували питання членства Британії в Шенгенській зоні та дискусію щодо системи розподілу мігрантів. Окрім того, Велика Британія не підтримувала спільну безпекову політику ЄС [17]. Невдоволення Великої Британії зростало й поширювалося на інших держав-членів, що стало однією з причин зростання євроскептицизму в інших державах ЄС. У Великій Британії завжди були сумніви щодо доцільності її членства в ЄС. Постійні дискусії щодо членства в Європейському Союзі провокували конфлікти між ЄС та Британією, між британськими урядовцями й громадянами Великої Британії. У ЄС же хвилювалися, аби вихід Великої Британії не спровокував «ефект доміно» та інші держави-члени не залишили ЄС. Відтак перед ним стояло подвійне завдання – організувати розлучення й запобігти діям наслідувачів. Ураховуючи складний переговорний процес та економічні наслідки виходу з ЄС для Британії, низка євроскептичних

партій у різних державах-членах відмовилися від ідеї виходу їхніх держав із ЄС [18].

Вихід Британії трансформував стратегію Союзу, змістив акценти в реалізації внутрішньої й зовнішньої політики. Перші зміни відбулися на найвищому політичному рівні. Велика Британія одразу у 2016 р. заявила про вихід її представників з інституцій ЄС. Суттєві зміни відбулись у Європейському парламенті, де простежено найвищий рівень євроскептицизму. Британські партії на той час входили до декількох євроскептичних парламентських груп. Зокрема, Британська консервативна партія мала вісім місць у групі Європейських консерваторів і реформістів. Також у тій самій групі одне місце мала Ольстерська юніоністська партія. До 2019 р. євроскептична партія Британії УКІП фактично становила половину членів групи «Європа свободи та прямої демократії». Згодом до цієї самої групи увійшли нова, створена після референдуму 2016 р., Партія брекзиту (відстоювала жорсткий вихід і фактично конкурувала з УКІП), Соціал демократична партія та інші незалежні депутати, після чого група Європа свободи й прямої демократії припинила своє існування [4].

За результатами виборів до Європарламенту 2019 р., близько 31 % його депутатів належало до євроскептиків, порівняно з 27 % після виборів 2014 р. Однак цей 31 % знизився до 28 % протягом року, коли британські європарламентарі залишили інституцію [4]. Отже, попри прогнози зростання рівня євроскептицизму на фоні Брекзиту, кількість євроскептиків у нинішній каденції Європарламенту залишилася на тому самому рівні.

На виборах до Європарламенту 2019 р. Партія брекзиту на чолі з Найджелом Фараджом отримала найбільшу кількість голосів, але британські євроскептики перестали виступати єдиною силою й з'явилося все більше розбіжностей у їхніх поглядах. Через відсутність узгодженого політичного курсу та фінансування партія УКІП розпалася. Згодом Партія брекзиту на певний час зникла з політичного життя Британії й на фоні пандемії відновилася як партія Реформа Великої Британії, критикуючи бездіяльність британського уряду в період пандемії [4]. Вихід Британії з ЄС зміщує фокус британського євроскептицизму, який поступово зникає з британської політики. Партія УКІП агітувала за вихід із ЄС, Партія брекзиту закликала до жорсткого брекзиту в переговорах ЄС, а оновлена партія «Реформа Великої Британії» критикує вже не ЄС, а національний уряд. Із цього можна зробити висновок, що британський євроскептицизм поступово зникає з британської політики.

Це послаблює євроскептиків і в ЄС, оскільки британський євроскептицизм тривалий час був їхньою основною живильною силою. Як

підтвердження, низка партій держав членів ЄС змінили свою риторику щодо членства в ЄС. Після виходу Британії французький Національний фронт відмовився від ідеї виходу Франції з ЄС [19]. Також італійська партія «Ліга», лідер якої М. Сальвіні закликав до виходу із Шенгенської зони та зони євро, зазначив, що Італії краще поки що залишитися в цих європейських ініціативах [20]. Члени німецької євроскептичної партії «Альтернатива для Німеччини» також послабили свою риторику щодо виходу з ЄС і нині заявляють, що вихід Німеччини з ЄС можливий лише тоді, коли якась інша північноєвропейська держава залишить організацію [3]. Вихід Британії та всі труднощі, які з цим пов'язані, показали складність дезінтеграційних процесів і тим самим знизили бажання євроскептиків ратувати за інші екзити. Те, чого вони хочуть зараз, – це залишитися в ЄС та змінювати його зсередини.

Інституційні й кадрові зміни відбулися й у роботі інших органів ЄС. У Європейській комісії Ж.-К. Юнкера британський представник Д. Хілл був єврокомісаром із питань фінансової стабільності, фінансових послуг і ринків капіталу, однак після референдуму залишив цю посаду. Натомість для виконання умов членства створено представницьку посаду комісара з питань безпеки Союзу, яку очолив Д. Кінг. У 2019 р. після виборів до Європарламенту сформовано новий склад Європейської комісії, до якого Британія не подала свого представника. Відповідно до процедури, це було ще обов'язком Британії, оскільки на той час вона ще була членом Європейського Союзу, що спровокувало конфлікт між Британією й Союзом [21]. Після референдуму 2016 р. з Європейської ради та Ради ЄС також одразу вийшли представники Великої Британії. Такі трансформації в інституціях сприяли зниженню опозиції до роботи ЄС.

Ураховуючи, що ЄС сконцентрований найбільше на економічній інтеграції, брекзит спровокував значні трансформації в спільній економічній політиці ЄС, Єврозоні, ринках та суміжних політиках. Велика Британія підтримувала й активно просувала функціонування єдиного ринку. Попри це, вона не приставала на всі європейські ініціативи. Тому вихід Британії може посилити гармонізацію податків, більш високе оподаткування фінансових операцій та уніфікацію системи прямого оподаткування. Вихід Британії із системи єдиного ринку вплине не стільки на ЄС, скільки на держави-члени, котрі активно співпрацювали з Великою Британією в цій сфері, що в результаті негативно відобразиться на економічній інтеграції ЄС. Ще одним ключовим елементом європейської інтеграції є зона євро. Хоча Британія не була її членом і не підтримувала поглиблення інтеграції в цій сфері, її вихід із ЄС може сприяти посиленню єврозони. Однак, як і до брекзиту, інтенсивність цього етапу інтеграції залежить від учасників зони

євро. Внесок Великої Британії в бюджет ЄС був одним із найбільших у Союзі, і її вихід спровокує перерозподіл як доходів, так і видатків спільного бюджету [1]. Це може негативно позначитися на енергетиці. Оскільки Велика Британія є активним лобістом нетрадиційних джерел енергії, її вихід і ЄС може послабити підтримку ядерних та нетрадиційних джерел енергії, наприклад сланцевого газу [22].

Двояка ситуація складалася з позицією Британії щодо спільної зовнішньої й безпекової політики ЄС. Велика Британія не підтримувала передання функцій щодо реалізації зовнішньої політики від національних органів до європейських інституцій. Вона бажала, аби держави-члени представляли політику ЄС, але не лідери інституцій ЄС, що послаблювало інтеграцію ЄС. Німеччина й Франція як лідери Союзу були не проти очолити спільну зовнішню та безпекову політику від його імені, тоді як Велика Британія надавала перевагу національним органам у цій сфері. Таке обмеження Велика Британія навіть домоглася закріпити в Лісабонському договорі. До Лісабонського договору додано декларацію, відповідно до якої спільна зовнішня й безпекова політика Союзу не повинна впливати на реалізацію зовнішньої політики держав членів, а саме на відносини з третіми державами та міжнародними організаціями [23]. Тобто зовнішня політика Європейського Союзу могла розходитися з політикою держав-членів. І це було нормою. Хоча Британія й вийшла з ЄС, ця декларація досі є. Утім, сьогодні ЄС має можливість вибудувати та сформувати більш комплексний підхід до спільної зовнішньої й безпекової політики.

Хоча Велика Британія вийшла з ЄС, вона намагається зберегти свій вплив на політику Союзу хоча б на мінімальному рівні. Вихід із Союзу фактично вилучив Британію з європейської політики, тому вона намагається сформувати новий формат відносин із лідерами Союзу. У зв'язку з цим деякі автори стверджують, що Франція, Німеччина й Велика Британія мають амбіції реалізовувати спільну політику в новому форматі «Великої трійки». Відповідно до досліджень Центру Карнегі, саме Велика Британія, Німеччина та Франція спільно опублікували десятки заяв щодо актуальних проблем на міжнародній арені. Після виходу Британії ця тенденція не змінилася [24]. Франція, Німеччина й Велика Британія намагаються узгоджувати свої позиції щодо нових політичних викликів і виступати єдиною силою, залучаючись підтримкою інших акторів. Також після брекзиту помітно посилюються зв'язки між цими державами в кулуарах ООН [25]. Однак, на нашу думку, більшого посилення цього формату очікувати не варто, оскільки Британія визначила для себе, що бачить своє майбутнє поза ЄС, і суперечності, які спричинили вихід, не зникли. Навпаки, можна прогнозувати прагнення Британії повернути собі

регіональне лідерство в європейській безпековій політиці, одним із перших свідчень чого є її активність на початку 2022 р. в напрямі попередження нового витка агресії Росії проти України, зокрема надання масштабної військової допомоги Україні та ініціатива зі створення союзу з Україною й Польщею.

Брекзит спровокував зміщення балансу сил у ЄС та послаблення впливу ЄС на міжнародну політику. Вихід Британії сприяв зростанню політичного впливу Франції й Німеччини, але для утвердження такого політичного статусу їм потрібно буде врегулювати низку проблем. Передусім, узгодити спільні позиції щодо ключових політик у ЄС і врахувати позиції менших держав щодо інтеграції на всіх рівнях.

Вихід Британії із Союзу може в середньостроковій перспективі деформувати відносини ЄС із росією. Велика Британія з більшою осторогою ставилася до політики росії, а після отруєння в Солсбері Британія вбачає в росії більшу загрозу, ніж її європейські сусіди. Навіть європейські політики вбачають імовірність того, що позиція ЄС щодо Росії зміститься до більш м'якої. Італія, Греція, Угорщина, Болгарія, Словаччина підтримують добрі відносини з росією. Також далеко неоднозначними є відносини між Францією й росією та Німеччиною й Росією. З одного боку, ці європейські держави засуджують агресивну політику РФ, з іншого – політична позиція Німеччини та Франції лише частково впливає на інтенсивність співпраці з нею у сферах економіки й енергетики. Польща та держави Балтії, навпаки, закликають ЄС посилити жорстку позицію щодо росії на всіх рівнях, у т. ч. в економічному та енергетичному секторах [2]. Також у ЄС часто виникає дискусія щодо того, чи посилювати, чи послаблювати санкції щодо росії. Зберігати санкції щодо Росії допомагає єдина позиція Союзу, яка визначає росію як загрозу, попри її дружні двосторонні відносини з окремими державами членами ЄС [26]. Таке розходження в позиціях може спровокувати дискусії та суперечності між державами-членами ЄС, що негативно вплине на інтенсивність реалізації спільної зовнішньої політики.

Членство Великої Британії блокувало ще одну сферу діяльності ЄС – спільну безпекову й оборонну політику. Створення спільної безпекової та оборонної політики на Європейському континенті було однією з цілей створення ЄС, однак і надалі фактично ці функції забезпечувало НАТО. Ініціативи низки європейських держав щодо цього питання не отримували підтримки. Велика Британія була найпотужнішою військовою державою в Союзі. І саме через Велику Британію ЄС мав можливість брати активну участь у військових операціях в Іраку й долучатися до інших ініціатив. Під час конфлікту на Балканах у 1998 р. між прем'єр-міністром Британії Т. Блером і президентом Франції Ж. Шираком ухвалено Декларацію Сен-

Мало, яка передбачала створення європейської політики безпеки й оборони, у тому числі військового контингенту. Однак поглиблювати інтеграцію в цій сфері Британія бажала через НАТО, відкидаючи європейські пропозиції [27]. Тому вихід Британії може суттєво трансформувати політику ЄС щодо безпеки та оборони. Для цього державам потрібно знайти спільне рішення щодо подальшого співробітництва в цій сфері й узгодити подальшу роль НАТО у сфері оборони та безпеки ЄС. Якщо в держав-членів з'явиться бажання поглибити інтеграцію в цій сфері, то вони зіткнуться з питаннями втрати національного суверенітету, нейтралітету щодо деяких питань. Франція як єдина потужна військова сила не готова відмовлятися від своєї автономії, а Німеччина – збільшувати витрати на оборону [28]. Однак поступове поглиблення співпраці може принести очікувані результати. У 2017 р. у ЄС заснували формат PESCO, який передбачає посилену співпрацю у сфері оборони. У квітні 2021 р. Європарламент схвалив створення Європейського оборонного фонду обсягом у 7,9 млрд євро, які спрямовуватимуться на науково-дослідницькі проекти в оборонній сфері [28].

Велика Британія вже тривалий час не впливає на процес ухвалення рішень у ЄС, однак спільна політика ЄС суттєво не змінилася. Причинами цього є те, що держави-члени не поспішають посилювати інтеграцію через низку внутрішніх і зовнішніх причин. Можна припустити, що вихід Британії в короткостроковій перспективі суттєво не вплине на інтенсивність європейської інтеграції, однак знизить рівень загрози дезінтеграції. Євроскептики з Італії, Франції визнають, що іншим державам значно складніше було б вийти з ЄС, як це було для Великої Британії, оскільки Велика Британія не входила до зони євро та Шенгенської зони й мала сухопутне сполучення лише з Ірландією. Іншим європейським державам, які значно більше інтегровані в інституції ЄС, набагато складніше буде вийти, і наслідки будуть більш невтішними. Сьогодні досить складно визначити реальний вплив британського євроскептицизму й виходу Британії з ЄС на політику та економіку Союзу, оскільки ЄС паралельно зіткнувся з наслідками пандемії. Однак британський євроскептицизм знизився до мінімального рівня в британській політиці, а відтак його вплив на політику ЄС сьогодні є незначними.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У ході та після брекзиту, попри натхненні очікування противників євроінтеграції, загальний рівень євроскептицизму в ЄС знизився. Євроскептики в Європарламенті втратили своє живильне ядро, яким

тривалий час були саме британські партії. Brexit змусив євроскептиків змінити курс. Після виходу Британії євроскептичні партії з інших держав членів послабили жорстку критику ЄС, орієнтовану на вихід держав із нього. На фоні брекзиту тихішими стали дискусії про дезінтеграційні перспективи Союзу.

Однак на динаміку європейської інтеграції брекзит поки що суттєво не вплинув, хіба що, відчувши власну вразливість, ЄС продемонстрував потужну волю до самозбереження та функціонування в нових умовах. Європейський Союз отримав шанс поглибити співробітництво у сферах спільної зовнішньої політики й політики безпеки, однак відсутність єдиного бачення стратегічних цілей і завдань сповільнюють реалізацію ініціатив у цій сфері. Вихід Великої Британії спричинив переформатування балансу сил у ЄС та сприяв зростанню політичного впливу Німеччини й Франції на політику Союзу.

Британський євроскептицизм зник не лише з європейської політики, а й із британської теж. Євроскептичні партії Британії – УКІП та Партія брекзиту фактично припинили своє існування. Тому можна зробити висновок, що після виходу Британії з ЄС рівень опозиції до ЄС у Європі знизився. Наразі Європейський Союз має можливість ініціювати нові проєкти, які раніше блокувала Велика Британія, а саме посилення співпраці в спільній оборонній і безпековій політиці та поглиблення економічної й фінансової інтеграції. Перспективним напрямом досліджень залишається порівняльний аналіз позицій ключових євроскептичних партій ЄС щодо основних напрямів поглиблення інтеграції на фоні наслідків брекзиту для Британії та ЄС.

REFERENCES

1. The Impact of the UK's Withdrawal on EU Integration (2018). The European Parliament's Committee on Constitutional Affairs. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604973/IPOL_STU\(2018\)604973_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604973/IPOL_STU(2018)604973_EN.pdf).
2. Hadfield, A., Wright, T. (2021). Fog in channel? The impact of Brexit on EU and UK foreign affairs. The European Union Institute for Security Studies. URL: https://www.iss.europa.eu/content/fog-channel-impact-brexit-eu-and-uk-foreign-affairs#_eu_post_brexit_options.
3. Vock, I. (2021). After Brexit: why there has been no «domino effect» in Europe. New Statesman. URL: <https://www.newstatesman.com/politics/brexit/2021/04/after-brexit-why-there-has-been-no-domino-effect-europe>. (Last accessed: 30.10.2020).
4. Solli, K. (2021). The future of British euroscepticism post-Brexit. *Political Studies Association*. URL :<https://www.psa.ac.uk/psa/news/future-british-euroscepticism-post-brexit>. (Last accessed: 30.11.2020).
5. Bancroft, A. (2019). The February 1974 election: a hung Parliament and the promise of a referendum on Europe. *UK in a Changing Europe*. URL: <https://ukandeu.ac.uk/the>

february-1974-election-a-hung-parliament-and-the-promise-of-a-referendum-on-europe/. (Last accessed: 30.11.2020).

6. Miller, V. (2015). The 1974-75 UK Renegotiation of EEC Membership and Referendum. *House of Commons Library*. URL: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-7253/#fullreport>.

7. Labour, Party Manifestos (1983). *Archive of Labour Party Manifestos*. URL: <http://www.labour-party.org.uk/manifestos/1983/1983-labour-manifesto.shtml>.

8. Sowels, N. (2019). From the «Thatcherisation of Europe» to Brexit. *French journal of British studies XXIV-4*. URL: <https://journals.openedition.org/rfcb/4819>.

9. Seats by political group: 2004–2009. United Kingdom – Outgoing Parliament. *European Parliament*. 2004. URL: <https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/en/national-results/united-kingdom/2004–2009/outgoing-parliament/>.

10. Results of 2009 European elections in the UK. *Results for the UK. European Parliament*. 2009. URL: https://www.europarl.europa.eu/unitedkingdom/en/eucitizenscorner/european_elections/results/electionresults2009/results_of_2009.html.

11. David Cameron promises in/out referendum on EU. (2013). *BBC*. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-21148282>.

12. EU deal gives UK special status, says David Cameron. (2016). *BBC*. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-35616768>.

13. The EU-UK Withdrawal Agreement. (2020). *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/relations-non-eu-countries/relations-united-kingdom/eu-uk-withdrawal-agreement_en.

14. Bruslyk, O. (2016). Brytania v EC: maibutnie u tumani (in Ukrainian). URL: https://lb.ua/world/2016/01/23/326081_britaniya_ies_maybutnie_tumani_.html.

15. Kröger, S. (2015). Why National Parliaments in the EU Should Be Empowered. *E-International Relations*. URL: <https://www.e-ir.info/2015/06/26/why-national-parliaments-in-the-eu-should-be-empowered/>

16. Dury, H. (2011). Finance Basics. Black Wednesday. *Informační systém Masarykovy University*. URL: https://is.muni.cz/el/1456/podzim2011/MPF_AFIN/um/27608616/27608949/Black_Wednesday.pdf.

17. Tsertsvadze, I. (2017). Britain and the Common Security and Defense Policy of the European Union. *JSTOR*, vol. 16, No. 3, p. 73–86. URL: <https://www.jstor.org/stable/pdf/26867921.pdf?refreqid=excelsior%3Ab3de1628ca11c86981343e777413615d>.

18. Tetlow, G., Stojanovic, A. (2018). Understanding the economic impact of Brexit. The Institute for Government. URL: <https://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/Economic%20impact%20of%20Brexit%20summary.pdf>.

19. Marine, Le Pen: EU has more to lose on Brexit, but I don't want Frexit. *Euronews*. (2020). URL: <https://www.euronews.com/2020/02/06/marine-le-pen-eu-has-more-to-lose-on-brexit-but-i-don-t-want-frexit>

20. Roberts, H. (2021). European League: Matteo Salvini's switch to Team EU. *Politico*. URL: <https://www.politico.eu/article/european-league-matteo-salvini-switches-to-team-eu/>.

21. European Commission launches infringement proceedings against the UK following its failure to name a candidate for EU Commissioner.(2021). *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/es/ip_19_6286.

22. The Impact of Brexit on the EU Energy System (2017). The European Parliament's Committee on Industry, Research and Energy. URL: <https://www.europarl.europa.eu/Reg->

Data/etudes/STUD/2017/614181/IPOL_STU(2017)614181_EN.pdf.

23. Declarations Annexed to the Final Act of the Intergovernmental Conference which adopted The Treaty Of Lisbon (2007). *Official Journal of the European Union*. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e-6da6.0023.02/DOC_5&format=PDF

24. Key Joint Statements, Press Releases, and Diplomatic Meetings Involving the E3 (2003–2020). (2020). *The Carnegie Endowment*. URL: https://carnegieendowment.org/files/Brattberg_E3_KeyStatements_table1.pdf.

25. Brattberg, E. (2020). The E3, the EU, and the Post-Brexit Diplomatic Landscape. *The Carnegie Endowment*. URL: <https://carnegieendowment.org/2020/06/18/e3-eu-and-post-brexit-diplomatic-landscape-pub-82095>.

26. Antonenko, O. (2020). Why Brexit Won't Affect EU-Russia Relations. *Carnegie Moscow Center*. URL: <https://carnegiemoscow.org/commentary/80957/>

27. Lehne, S. (2021). Rivals or Partners? The EU-UK Foreign Policy Relationship After Brexit. *Carnegie Europe*. URL: <https://carnegieeurope.eu/2021/03/30/rivals-or-partners-eu-uk-foreign-policy-relationship-after-brexit-pub-84197>

28. Brexit: The Consequences for the EU's Political System (2016). *The Constitution Unit*. URL: <https://www.ucl.ac.uk/constitution-unit/sites/constitution-unit/files/briefing-paper-2.pdf>.

Матеріал надійшов до редакції 05.06.2022 р.

УДК 351.746.11:327.56'57(478+477.6)

Яна Ярошенко,

викладач кафедри англomовної прикладної лінгвістики та методики навчання іноземних мов,

ДУАН «Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля»,

larina_DNU_2019@i.ua

ORCID ID: 0000-0002-4048-0147

DOI 10.29038/2524-2679-2022-02-115-131

ТЕХНОЛОГІЇ ВРЕГУЛЮВАННЯ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРИ: МОЛДАВСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті представлено аналіз спроб урегулювання придністровського конфлікту 1992–2019 рр. Описано основні підходи та технології й визначено, які цілі досягнуто в їх рамках. Досліджено основні проекти врегулювання ситуації – Угоду про принципи мирного врегулювання збройного конфлікту в Придністровському регіоні, Меморандум про принципи нормалізації